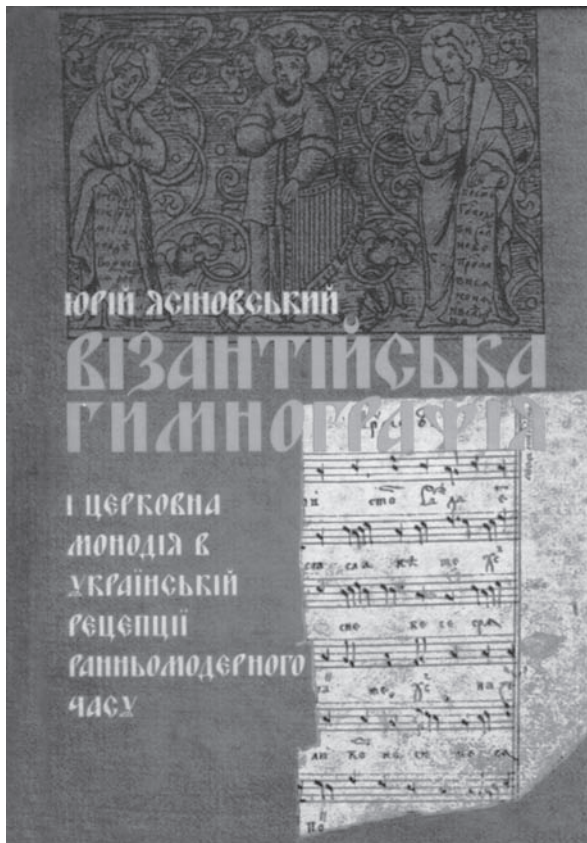

Рецензії Reviews

Ясіновський Ю. Візантійська гімнографія і церковна монодія в українській рецепції ранньомодерного часу / Ю. Ясіновський. – Л., 2011. – 468 с.

Важливим внеском у розбудову української медієвістичної науки стала монографія Юрія Ясіновського «Візантійська гімнографія і церковна монодія в українській рецепції ранньомодерного часу» [2], у якій автор пройшов зворотний хроносу шлях до витоків національної культури. Зосередившись на ранньомодерній добі та її знаковому явищі – нотолінійному Ірмолої, Ю. Ясіновський зазирнув ще глибше – до блиску візантійського обряду, звідки прийняла молода Київська держава християнське віросповідання. Так, засоба-

ми скрупульозного музикознавчого дослідження виповнилося чи не найважливіше гасло барокової доби – «пізнай себе», яке трактувалося вершиною мудрості, надійною дорогою до Бога, відповіддю на запитання: «Хто я? Звідки я? Куди йду?». І саме в цій книзі визначено ті важливі віхи в історії української культури, що закарбували її «лінії долі» на віки і в майбутньому стали символом національного мистецтва.

Симптоматично, що концептуальні акценти змісту монографії Ю. Ясіновського вирізнялися ще в попередніх публікаціях «Записок НТШ». У музикознавчих томах вийшли три статті, які стали первісним варіантом основних розділів монографії: «Візантійська гімнографія як мистецтво слова і співу», «Кулізм'яні нотовані пам'ятки княжої доби», «Український нотолінійний Ірмолої як тип гімнографічного збірника: зміст, структура» [3, 5, 8]. Ось така послідовна тріада і відобразила основну ідею книги – пізнання національного мистецтва через занурення в могутні струмені греко-візантійського світу, що відкрило власний вимір існування України-Русі в християнському всеоб'ємному всесвіті.

Основу християнського обряду складала гімнографія, тобто співані літургійні тексти, які не лише вибудовували новий світогляд, але водночас катехизували парафіян, навчали основ Христової віри, виховували й залучали до високо-вартісного мистецького стилю. Як пише Ю. Ясіновський, «гімнографія словом і співом утверджувала християнську онтологію про Всесвіт і світовий порядок, прославляла Вседержителя, оповідала про сотворення світу, небесну ієрархію, світ видимий і невидимий. Ці теми й образи стають провідними у християнській гімнографії, підсилюються вишуканим артистизмом і яскравими музично-поетич-

*НАТАЛЯ СИРОТИНСЬКА. ЯСІНОВСЬКИЙ Ю. ВІЗАНТІЙСЬКА ГИМНОГРАФІЯ
І ЦЕРКОВНА МОНОДІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ РЕЦЕПЦІЇ РАНЬНОМОДЕРНОГО ЧАСУ...*

ними засобами» [2, с. 22]. І все це багатство влилося в «нові міхи» молоді держави, заклавши міцні підвалини подальшого розвитку її національної культури. Тож велика увага автора до візантійської гимнографії, особливе виокремлення якої бачимо в назві на титулі видання, не є випадковою. Ця тема стала основою структури першого розділу: «Візантійська гимнографія»; «Слов'янська рецепція візантійської гимнографії та літургійного співу»; «Літургійні нотовані книги княжої доби». Так послідовно розкривається яскравий образний поетико-музикальний світ візантійської гимнографії, на підвалинах якого виростала Київська церква та її літургійно-співна практика – сакральна монодія. Це був перший етап утвердження на Русі-Україні нового світогляду, який, захопивши всі сфери духовної діяльності, найповніше зблиснув у ранньомодерну добу, зокрема, у повнозвуччі ірмолойних піснеспівів Української церкви.

У другому розділі монографії, який, властиво, і є основним, головне місце відведено детальному дослідженню новаційного явища в українській літургійній практиці ранньомодерної доби – Ірмолая. При цьому автор ще раз наголошує на усвідомленні тяглості змісту цього збірника і візантійської практики, де й формувалися основні типи літургійних нотованих книг: «виникненню Ірмолая передували тривалий час пошуків універсальної гимнографічної нотованої книги. Тут переплелися давня візантійська спадщина та її південнослов'янська і давня руська рецепції, жива місцева практика, ранньомодерні європейські впливи» [2, с. 112]. Тож не випадково автор розпочинає другий розділ параграфом «Витоки і структурна організація нотолінійного Ірмолая» із подальшою деталізацією історії сховищ та збірок давньої книжності, описів і каталогів рукописних книг, кодикологічних аспектів їх вивчення. Такий підхід дозволяє вдумливого читачеві дослухатися тонкощів архівної справи задля розуміння її складності й необхідності, задля усвідомлення великої потреби в укладанні й опрацюванні правдивих «скарбів нації».

Безперечно, виникнення нотолінійного Ірмолая не було випадковістю, про це свідчить тривалий шлях його створення й універсальні властивості збірника, у якому зосереджено основний відібраний літургійний репертуар. Ірмолой також представив нову форму запису півчих текстів київською п'ятилінійною нотою, що дозволяло не лише точно відчитувати музичний матеріал, але й швидше ним опановувати завдяки простому й зрозумілому нотному письму. У цьому проявився також і вплив європейського ренесансу, що разом з багатоголосими формами імпортував до України й різні способи запису музичних текстів. Усе це «зумовило рішучий музично-стильовий злам на порозі барокової доби, та при цьому Україна й Білорусь зуміли зберегти свої давні форми церковного співу як органічну частку візантійського обряду» [2, с. 238].

Дослідженню Ірмолая Ю. Ясіновський присвятив тривалі роки наукової праці в архівах і бібліотеках колишнього радянського простору. Він віднайшов і описав понад тисячу збірників, що ввійшли до Каталогу [7], написав десятки статей, організував і завершив розробку бази даних ірмолойних піснеспівів [1], присвятив численні виступи на наукових конференціях і, нарешті, у співпраці з німецькими колегами підготував до друку факсимільне видання найстаршого Львівського ірмолая останньої чверті XVI ст. [9]. Усе це багатство напрацьованих десятиліттями матеріалів, набувши досконалої форми і ювелірного вироблення найрізноманітніших деталей, склало основу монографії, основний зміст якої вибудовано навколо розуміння українського Ірмолая як однієї з найяскравіших вершин еволюції візантійської спадщини. При цьому розкриваються найдрібніші фрагменти широкого кола питань: виникнення, побутування та самої сутності збірника, його літургійної, мистецької та педагогічної вартостей. Усі ці питання послідовно викладені в таких параграфах другого розділу: «Палеографія словесного тексту», «Палеографія київської ноти», «Датування і локалізація ірмолоїв», «Творці-переписувачі ірмолоїв»,

РЕЦЕНЗІЇ

«Мистецький декор», «Маргінальні записи», «Перші друковані видання ірмолоїв».

Ірмолой розглядається не лише як літургійний збірник і рукописний кодекс, але як фундаментальне явище української культури, що мало значний вплив на розвиток освіти, мистецької і релігійної свідомості, а його «поширення на всіх етнічних землях українців є переконливим свідченням культурно-національної єдності народу, півною традицією, що згуртувала роз'єднаний політичними обставинами народ» [2, с. 364]. З цієї причини автор спирається на майже вичерпне коло джерел, яке охоплює всю територію українського етносу, включно з білоруськими пам'ятками, переконуючи в існуванні єдиного півного стилю сакральної монодії ранньомодерної доби. А поруч з узагальненим стилем проявлялися індивідуальні риси кожного збірника, відбиваючи як творчий метод переписувача, так і особливості місцевої богослужбової практики. У цьому добрим помічником є дослідження репертуару ірмолоїв, манери письма переписувачів, маргінальних записів, мистецького декору, ілюстрацій, передмов тощо, що вирізняють кожний список з тисячі інших.

Свідченням високої наукової вартості монографії є останній додатковий розділ, у якому виокремлено такі списки: список скорочень, словник переписувачів українських і білоруських ірмолоїв [6], покажчик місцевостей перепису ірмолоїв, список рукописних джерел, бібліографія, покажчик імен, покажчик географічних назв, список ілюстрацій. Особливої уваги заслуговує широке поле джерельних та бібліографічних матеріалів, зібраних на 50-ти сторінках, що є свідченням ґрунтовної обізнаності автора в тематичному полі, а водночас і постійного зацікавлення науковців медієвістикою. Тож монографія Ю. Ясіновського є своєчасною

і особливо актуальною в наш час працею, що привертає увагу до виняткового явища української культури – ірмолая, у якому ми «пізнаємо себе», своє минуле і творимо своє майбутнє.

1. Бондаренко В., Ганнік К., Ясіновський Ю. Репертуар української і білоруської сакральної монодії: комп'ютерна база даних [буклет] / В. Бондаренко, К. Ганнік, Ю. Ясіновський. – Л., 2003. – 32 с.

2. Ясіновський Ю. Візантійська гимнографія і церковна монодія в українській рецепції ранньомодерного часу / Ю. Ясіновський. – Л., 2011. – 468 с.

3. Ясіновський Ю. Візантійська гимнографія як мистецтво слова і співу / Ю. Ясіновський // Записки НТШ. – Л., 2009. – Т. 258 : Праці Музикознавчої комісії. – С. 7–17.

4. Ясіновський Ю. Виправлення, уточнення і доповнення до Каталогу нотолінійних ірмолоїв / Ю. Ясіновський // Каллофонія. – Л., 2004. – Ч. 2. – С. 157–193; Л., 2008. – Ч. 4. – С. 197–209.

5. Ясіновський Ю. Кулізм'яні нотовані пам'ятки княжої доби / Ю. Ясіновський // Записки НТШ. – Л., 1996. – Т. 232 : Праці Музикознавчої комісії. – С. 7–4.

6. Ясіновський Ю. Переписувачі нотолінійних ірмолоїв / Ю. Ясіновський // Каллофонія. – Л., 2008. – Ч. 3. – С. 197–209.

7. Ясіновський Ю. Українські та білоруські нотолінійні ірмолої 16–18 ст. / Ю. Ясіновський. – Л. : Місіонер, 1996. – 624 с.

8. Ясіновський Ю. Український нотолінійний ірмолой як тип гимнографічного збірника: зміст, структура / Ю. Ясіновський // Записки НТШ. – Л., 1993. – Т. 226 : Праці Музикознавчої комісії. – С. 41–55.

9. Das Lemberger Irmologion. Die älteste liturgische Musikhandschrift mit Fünfinnennotation aus dem Ende des 16. Jahrhunderts / Herausgegeben und eingeleitet von Jurij Jasinovs'kyj, Übertragen und kommentiert Carolina Lutzka / Львівський ірмологіон. Давній літургійний музичний рукопис п'ятилінійної нотації кінця 16 століття / ред. і вступ. стаття Ю. Ясіновського, транскрипція і коментарі К. Луцкої (Bausteine zur Slavischen Philologie und Kulturgeschichte. Reiche B: Editionen, Band 24). – Köln ; Weimar ; Wien : Böhlau, 2008. – 509 S.

Наталія Сиротинська